

ság várakozása fogja el, kiváltképpen az, hogy az állomány beszerzését és bemutatását nem kereskedelmi haszon motiválja, és tudja, hogy segítséget kap az információkeresésben. De mi utal ezekre a digitális könyvtárban? A honlap kapuja gyorsan eltűnik, és a használó a virtuális cyberspace-ban követ kapcsolatokat.”

De végtére nem megszokás kérdése az otthonosság? Nem lehetne a digitális könyvben a „kapu” a képernyő? „A jártasság a képernyőn és a jelenségek, amelyek az *enter*-t követik, ugyanazt a megértés-élményt kelthetik, mint az épített könyvtárak, és a használó a digitális könyvtárat ugyanúgy méltónak tarthatja bizalmára.”

De miért kéne elválasztani a kettőt? A kérdés sokkal inkább az, „hogyan adaptálunk egy intézményt, amely a könyvnyomtatás-tradíció körül nőtt fel, a kívánt szolgáltatás teljesítésére az erősen komplex és folyékony digitális környezetben?” (Donald Beagla. *Conceptualizing an Information Commons*. *The Journal of Academic Librarianship*. vol. 25, 1999, pp. 82–89.) Az angolszász egyetemi könyvtárakban a megoldás az Information Commons, egy elektronikus „pub”, amely az információkeresés és -gyűjtés nyomtatott és elektronikus eszköztárát az információ feldolgozásával egészíti ki, ugyanazon helyen. „Ezelőtt a könyvtárban a hallgatók összeszedték az információt (pl. könyveket, online adatokat), és elvittek, hogy csináljanak vele valamit. Most tanulmányokat írhatnak, táblázatokba foglalhatnak adatokat, Web-oldalakat tervezhetnek és kollaborálhatnak komputereket használva anélkül, hogy ki kellene lépniük a könyvtárból. Ez a kutatás és tanulás másféle, mindent egy helyen (one-stop-shopping) módjára vezet, amely erősen megnövelte a könyvtárhasználatot. De megnövelte a könyvtárosokkal szembeni követelményeket és várakozásokat is. (Martin Halbert. *Lessons from the Informations Commons Frontier*. *JAL* vol. 25, 1999. pp. 90–91.) Igaz, nem mindenki tetszését nyerte meg. Egy tekintélyes professzor, miután töviről-hegyire megnézett mindent, gondterhelten fordult a referenshez: „És hol van a könyvtár?”

Vekerci László

Hogyan tud az új kihívásoknak megfelelni egy közművelődési könyvtár?

Szekciós programunk egyértelműen sugalmazza a kihívás szónak mint fogalomnak egy a mai témakörre – azaz a számítástechnikára és annak könyvtári alkalmazásaira – szorítókozó értelmezését. Ám azt is gondolom, hogy a könyvtári szakmának ennél lényegesen több gonddal, problémával kell manapság szembenéznie. Tehát más kihívások is vannak.

Olvasószolgálati szekció vagyunk: a nevünkben is kiderül két nagyon fontos fogalom: az egyik az *olvasás*, a másik a *szolgálat*. Engedtessék meg, hogy kicsit megkerülve a mai napra rendelt evangélium fontosságát és nem a teljesség igényével kibontva, más kihívási alternatívákat is megemlíthessek, hogy ne csupán a számítástechnikai és könyvtári értelemben vett peremvidékei határozzák meg ezen általam tisztelt szakmai közösség előtti hangosan gondolkodásomat.

Hangulatkeltésként hadd kezdjem egy számomra meghatározó gondolattal, Oszvald Spengler könyvének, A Nyugat alkonyának az utószavával, amelyet Csejtei Dezső írt.

Alkonyodik. A vérvörös napkorong lassan a látóhatár mögé süllyed, fénye már nem bennünket, hanem az égbolton tovaúszó felhőket világítja meg. Egy egész évezred készül visszavonhatatlan búcsújára, az az évezred, amely a késő Karolingkor leáldozásával, a normann, a magyar és arab rabló hadjáratok lezárulása után, valamikor a „sötét” X. század vége felé indította első üzeneteit Nyugat-Európából a világba; s ez az évezred – gyönyörű és iszonyú egyszerre –, melynek Spengler a „fausti kultúra” nevet adta. Úgy tűnik, hogy valaminek, bárhogyan nevezzük is, valóban a végére értünk. Hogy mit kap örökül a III. évezred, azt legalábbis sejtjük; ám hogy mit kezd majd vele, maradjon az új ezredév nyúge és talánya.

A harmadik évezred küszöbén – ahol már látszik a kezdet, ami nem egyéb, mint az eddigiek folytatása – itt vagyunk a nyűgök és talányok között. Ezekből a nyűgökből és talányokból kell kiemelni, felmutatni mindent. Azt is, ami bent maradt, és azt is, ami továbblép.

Könyvtár és számítógép úgy általában ma már több, mint kihívás, sokkal inkább korparancs, és nem kikerülhető. Egyes könyvtárosoknak, mint akik közé magamat is sorolom természetesen, igen szigorú parancs, de most itt nem az egyszemélyes problémákról beszélgetünk. Biztos vagyok benne, hogy egy társadalom nem a számítógépes billentyűk és képernyők sokaságától válik úgynevezett információsá, hanem a benne élők által gerjesztett minőségtől, igényektől.

Tudjuk, az ugyancsak sokat emlegetett globalizáció gyakorlata sok esetben nem a szó igazi értelmében vett informáltságot szolgálja. Sokkal inkább a hírekben, botrányokban, coca-colában, Barbie-babákban ugyanazt fogyasztó – ha lehet – arc nélküli tömeget, konzummagatartásra és azonos ízlésre, szokásra motiváltan.

Ez a világelenség a partikuláris emberre nézve nagy kihívás, amelynek nembeli túléléséhez sokat segíthet a könyvtár! A könyvtáros! Kiváltképpen ha egy közkönyvtárról van szó, ahol, merem remélni, nem Mac Luhen-i értelemben vett „kispadon” ülve beszélnek meg az emberek szerte a világban ugyanazt. Sokkal inkább egy helyi társadalom helyi közkönyvtárában az őket közvetlenül is érintő híreket.

No persze ettől még Clinton elnök szenátusbeli bocsánatkérése mindenki számára izgalmas maradhat. De ez az internetről is leszedhető információ még nem fogja kárpótolni azt, ami helyben esetleg kevésbé izgalmas, ám ennél sokkal fontosabb.

Mindezzel csak azt szerettem volna mondani, hogy a kikerülhetetlen könyvtári gépesítés és az egész telematikai folyamat sem fogja pótolni azt, ami egy könyvtárnak a lényege. Nem fogja sem ápolni, sem eltakarni azokat a mulasztásokat, hibákat sem, amelyeket a könyvtáros – még ha jóhiszeműen is – elkövet, ha elkövet.

E gondolatkörön belül állapotunkat nem annyira kihívásnak tekintem. Sokkal inkább *késésnek!* Ugyanis a társadalmi munkavégzés minden területén megjelenő számítástechnika alkalmazása – mint tudjuk – nem attól vált diadalmasan elterjedtté, hogy a könyvtárakban megjelentek a gépek, hanem fordítva! Ma már egy diszkont áruház is ezzel dolgozik, árukészletének nyilvántartását bolti eladók végzik.

Külhoni közelmúltbeli tapasztalás bizonyította számomra, hogy a könyvtárak lényegesen kedvezőbb feltételek közepette dolgoznak. A szakmai energiák nem a szakmai létezés apró-cseprő részleteire használnak el. Sokkal inkább a tartalmi kérdések minőségi megoldását célozzák meg. Mi még mindig csak építkezünk! Ki mit? Hálózatot, bérszínvonalat, beszerzési keretet, internet vonalat vagy magát a munkahelyet jelentő épületet. Az összakmai barkácsolás mellett alig jut idő más – lehet, ennél fontosabb – kérdésekre. Pl. arra, hogy mi lesz ezzel a most felnövekvőfélben lévő gyermek és ifjúsági réteggel, amely bizonyos félrecsúszott és csúsztatott értékrendek következtében alig vagy ritkán akarja, tudja kinyitni a könyvtár ajtaját.

Mert nincs ideje, a külön angol, a külön balett miatt, mert a tanári módszerek útvesszőiben nem tanult meg jól olvasni vagy éppen diszlexiás, mert az anyuka viszi haza neki a kötelező olvasmányokról a videofilmet stb.

Igaz, hogy minden út Rómába vezet? Ha vakon menetelünk rajta, könnyen Bizáncba vagy a Szaharába érkezhetünk, rosszul értelmezve az EU felé mutató irányjelzőt, és esetleg csak egy szakmai exodus vár ránk a megérkezés helyett.

Ezt tartom én a legnagyobb kihívásnak, amelyre az új billentyűs kultúránkkal is keresnünk kell a választ, ha nem csupán információt kezelő technikuskák akarunk válni, úgy, mint az ókorban a Nilus áradását szabályozó gátörök. (Marx György)

Az ebben az értelemben vett kihíváson elgondolkodva szeretném mondandómat tovább folytatni. Mindenekelőtt hangsúlyozottan kijelentve, hogy szó sincs az elektronikus információk és az információt hordozók általam való lebecsüléséről. Sőt! A napi munkánkban ennek már régen napi és általános értelemben vett gyakorlattá kellett volna válnia oly módon, ahogy ezt ma is volt szerencsénk hallani jeles előadóktól.

Ha a szakma egy kicsit okosabb, és egységesebben tudta volna a rendszerváltást követő években érvényre juttatni az érdekeit, akkor a felesleges viták helyett a gondját már elfeledhette volna. Hiszen sokan a szíréhangok miatt a TextLibet sem látva még mindig keresik az Aleph-et.

Visszatérve az alapgondolatunkhoz: tény és való, nagy társadalmi változások jellemezték az elmúlt évtizedünket, amelyek természetes módon nem hagyhatták érintetlenül a könyvtárakat. Ahogy Hankiss Elemér egy Gallup Intézeti megbízásból készült egyik műhelytanulmányában írja: „Nem minden út vezet Rómába. Hanem pl. Bizáncba vagy a Vadonba, vagy a Sivatagba.”

Egy, az oktatás jövőjén elgondolkodó brüsszeli munkacsoport 5+1 forgatókönyvet dolgozott ki a lehetséges jövők végiggondolására. Mindezt tették az OKTATÁS céljainak megfogalmazása érdekében.

Ezek a forgatókönyvek így hangzanak:

1. A diadalmas piacok forgatókönyve, amelyben az alapérték az üzleti siker, fogyasztás.
2. A „száz virág” forgatókönyve – nagymama értékek
3. A kölcsönös felelőségek forgatókönyve – szolidaritás
4. Az alkotó társadalmak – önmegvalósítás
5. A zaklatott szomszédságok – biztonság
- 5+1. Az alvajárás – semmi

A nagy kérdés: milyen alapértékek körül forog majd a világ? Nyilvánvaló, ezek a forgatókönyvek nem vegytisztán fognak megjelenni. Az igazán nagy kihívást ebben látom: gyűjteményt és könyvtárost – ha úgy tetszik, az elektronikus írástudót, vagyis magunkat – elhelyezni ebben a sokpólusú rendszerben.

Ehhez próbáljuk meg odáig leegyszerűsíteni a kérdést, hogy milyen könyvtárra van szüksége a jelen és jövőbeli látogatóinknak. Gondolom, a science fiction elrugaszkodásához képest realisabb futurológiát tudunk a magunk számára felállítani, noha hajlamosak vagyunk abba a hibába esni, hogy „jobban tudjuk a jövőt a múltnál”, ami folyamatosan történik velünk, legalábbis addig, amíg mi személyesen jelen vagyunk, és magunkat is, a helyzetet is továbbgondoljuk.

Úgy vélem, a jövő könyvtárából sem hiányozhat a gyűjtemény, természetesen a virtuálisból sem, mert annak a szolgáltatásnak is voltak, vannak és lesznek gutenbergi alapjai. Egyértelmű a tendencia, hogy a kétféle hozzáférhetőséget az adott könyvtárban egyidejűleg kell tudnunk nyújtani. *Erre olvasónak és könyvtárosnak egyaránt szüksége lesz.*

Gyűjteményeink gyarapításakor a mindenre nyitottságunkról, a dokumentumok sokszínűségéről természetesen nem mondhatunk le a jövőben sem. A nyilvánosságot vállaló könyvtárak, különösen a közkönyvtárak a közjónak a részei. S mint ilyenek, beleépülnek azoknak az embereknek a hétköznapi életébe, akiknek erre igényük van. Ebben a pillanatban nálunk numerikusan magasabb arányt képvisel az elégedetlenség, a bele-nem-épülés.

Az eddig monolitnak hitt társadalomkép megváltozása csöstül emeli a konfliktusokat és a kérdőjeleket. Az EU csatlakozás várt és áhított szlogenjével együtt jár már most is egy jelentős migrációs folyamat. Kisvárosaink hétköznapijában is lassan meg kell szoknunk az ázsiai, afrikai arcok jelenlétét, akik nem olyan viszonyban vannak a nyelvünkkel, mint a Kárpátok karéjából érkezők. Meg akarják őrizni az identitásukat éppen úgy, mint a maassluisi városi könyvtárból (Hollandia) rendszeresen kölcsönző szenezáli.

Ha mi is meg akarjuk őrizni a sajátunkat, és tudatosítani kívánjuk önmagunkban, hogy itthon vagyunk, akkor az otthonosságot a kultúrában kell megteremteni, és mindenkit hozzásegíteni a saját otthonosságérzetéhez.

A szekciókból néhányunknak frissek még az októberi norvégiai, az oslói tapasztalatok. Láthattuk, hogy szinte élettérre vált a könyvtár. Az asztalokon a könyv mellett ott a melegszendvics, a teás termosz, a szék mellett a földön a hátizsák. A képernyő előtti „magányosok” között láthattunk csadorba öltözötteket és színes bőrűeket. A könyvtárosok csak az ellenőrzési pontokon tűntek fel, amint végezték éppen a dolgukat, nem pedig a polcok, a gépek és a fesztelen otthonosság érzetét keltő olvasók között. Mindebből egy, a mienkétől eltérő, magasabb szintű könyvtárhatalmú kultúrára lehet következtetni. Ami a tömeges jelenléttel kezdődik, és a könyvtár által kínáltak közötti önálló eligazodással folytatódik.

Biztos vagyok benne, hogy a norvég olvasók sem a könyvtárban jöttek a világra, de azt is saját szemünkkel tapasztalhattuk, hogy ráérő anyukák és munkaidőben lévő óvóbácsik – mert ilyenek is vannak – és nénik kíséretében egy seregnyi apróság dülta fel a gyermekkönyvtár csendjét és rendjét. És ez nem a mi látogatásunk miatti kirakat volt. Ugyanennek a könyvtárnak a tágas, szabadpolcos és könyvekkel teli övezetei a még nagyobb – és az olvasóknak is rendelkezésre bocsátott rakár –, az ellenőrzési pont állandó kiegyenlített forgalma ékesen bizonyította szá-

munkra, hogy egy nálunk gazdaságilag fejlettebb országban, ahol természetes a kor szintjén való technika jelenléte, nem csökkent sem a könyvtár, sem az úgynevezett hagyományos dokumentumok – tehát az olvasás – szerepe. Náluk az országos arány 60%, nálunk már ennek a fele is elérendő cél.

Itt látom a jelen és a jövő igazán nagy kihívását, amit természetesen nem önmagában és egyedül a KÖNYVTÁR tud és fog megoldani, hiszen vannak ennek jócskán tőlünk függetlenül kialakult társadalmi okai, amelyben a mi helyzetünk az okozatok között értékelhető.

De nem menthető fel a szakma sem. Nem tartható az a téves öngazolás, hogy széttárjuk a karunkat, és a korábbi beidegződések alapján mondjuk: „Hát kérem, ezt tudom nyújtani.” A szellemileg rest, az újra nem nyitott könyvtáros, aki csak arra vár, hogy amit eddig tett, méltányolják, továbbra is csupán a méltatlankodásig fog eljutni a %-os arány javítása helyett.

Márpedig ha ezen a téren is akarunk tenni valamit, akkor szembe kell tudnunk nézni a tényekkel. Ezek a tények egyfelől jelentkeznek a nemzeti méretekben vett értékrend-borulásban, izlésficamban, életmód- és életvitelbeli problémákban.

Másfelől tudomásul kell vennünk, hogy jelentős réteg még ma is napi megélhetési gondokkal küzd, és noha tudjuk, hogy a szegénységnek és a szellemi alultápláltságnak nem kötelező kézenfogva járniuk, de azt is tudjuk, hogy akik természetes módon, a ma felnőttjeiként belenőttek a jelenbe bizonyos hatások és szokások kialakulása nélkül, azok számára a könyvtár a legjobb esetben is a kényszerszituációk között kaphat helyet. Amikor a valaminek való megfelelés csak ezen az áron történhet. Természetesen ez a réteg is valamikor a 6–18 éves korosztályhoz tartozott, és őket akkor veszítettük el. Visszafordulni, megkeresni és meg is találni őket már sokkal nehezebb. Így pedig, hogy nem is keressük, szinte reménytelen.

Csak a saját házunktáján sőprök. Hatvanban három középfokú iskola és egy szakmunkásképző működik. Tanulólétszámuk 1700 fő, a könyvtárba beiratkozott: 400 fő. Hol a többi? Ugyanakkor a 300 főiskolás, egyetemista olvasó ugyancsak a kényszerszituáció elvét igazolja, no meg a gyűjtemény viszonylag jó összetételét.

Magunktól is kérdezhetem: hova lett a többi a mi látókörünkéből? Nyilvánvalóan mi is sok mindent megteszünk az olvasási szokások fejlesztése érdekében. Versmondó versenyeket, olvasótáborokat, irodalmi esteket és számos egyéb, könyvhöz hívó eseményt rendezünk.

Biztosan fontos, jó dolgok ezek a maguk helyén, csak éppen igen gyenge a hatásfokuk. Tartok tőle: ez a jövőben sem változik meg, ha nem teszünk valamit a változás érdekében. Számptalan oka van – mint már céloztam rá – az emberek körében a könyvtárral szembeni passzivitásnak. Ezen okok között most egyet akarok felemlíteni: azt, hogy nem tudnak rólunk. Vagy ha tudnak is, a könyvtár sokak számára nem az a hely, ahová csak úgy betérhet egy „átlag” halandó!

Kétségbeejtő tapasztalatom volt a minap, amikor egy gázszerelő apuka felhívott, és érdeklődött, hogyan írathatná be hozzánk a II. osztályos gimnazista lányát? Hol volt ez a gyerek 16 éves koráig, és hol voltunk mi? És hány szülő fel sem emeli a telefont.

Egy skót történésztől (Thomas Carlyle) származik az alábbi értékes gondolat:

„Nem az a fontos, hogy meglássuk, ami a távol ködébe vész, hanem hogy megcselekedjük, ami most előttünk áll.” Es ez egyaránt igaz telematikai fejlődésünkre, átgondolt, sokoldalú gyűjtemény-gyárapításunkra, az adatbázisok, az internet hoz-

záférhetőségére, a szociális funkciókra, a pártszínektől független, falakon belüli közéletre.

Legyünk jelen a térségfejlesztésben, a helyi EU-felzárkóztatási stratégiákban, mert ha ezek a lassan nyomuló fejlesztések elkerülnek minket, újabb intézményi értelemben vett csatlakozásokat fogunk lekésni. Egyre több lábbon kell állnunk. Nyitnunk kell a civil szervezetek irányában. Nem árt nekünk, ha magunk által gerjesztett egyesületek, alapítványok találnak hajlékra a közkönyvtárakban.

Egyik idősebb barátom számtalanszor megkérdezi: mire fordítja a könyvtár az ő adófilléreit? No persze, ő a számítógépet is herdálásnak tekinti a könyv, a videoka-zetta helyett. Bár már ott tartanánk, hogy a polgárok valóban kíváncsiak lennének arra, hogy mit csinál a közkönyvtár az adójukkal!

* * *

Végig kellene gondolniuk ezt a sokféle szóródott hazai kultúrát (!) azoknak, akik hajlandók leülni együtt gondolkodni (bár ez állítólag veszélyes is lehet). A végiggondolás eredményét egy közös cselekvésre kell(ene) felfűzni, és tenni a dolgunkat. Véleményem szerint elérkezett az idő ahhoz, hogy a könyvtárak egységesen artikulálják önmagukat az agyonemlegetett olvasási kultúra fejlesztése érdekében. Találjuk ki mi is azt, amit mások már kitaláltak tőlünk nyugatabbra, és jól alkalmaznak. Ha úgy tetszik, ez is egy kihívás.

Közkönyvtárak, iskolai könyvtárak „nevében” gondolkodó, egységes propaganda-anyaggal – felhívással – gondolom a megszólítást, amelynek célja a könyvtárba járás, a könyvvásárlás, tehát az olvasás megkedveltetése. Elgondolkodhatunk, hogy egy-egy, más-más korosztálynak szóló „széleskörű” ajánló jegyzéken mit ajánljunk a teljesen tetszőlegesen választhatók mellé.

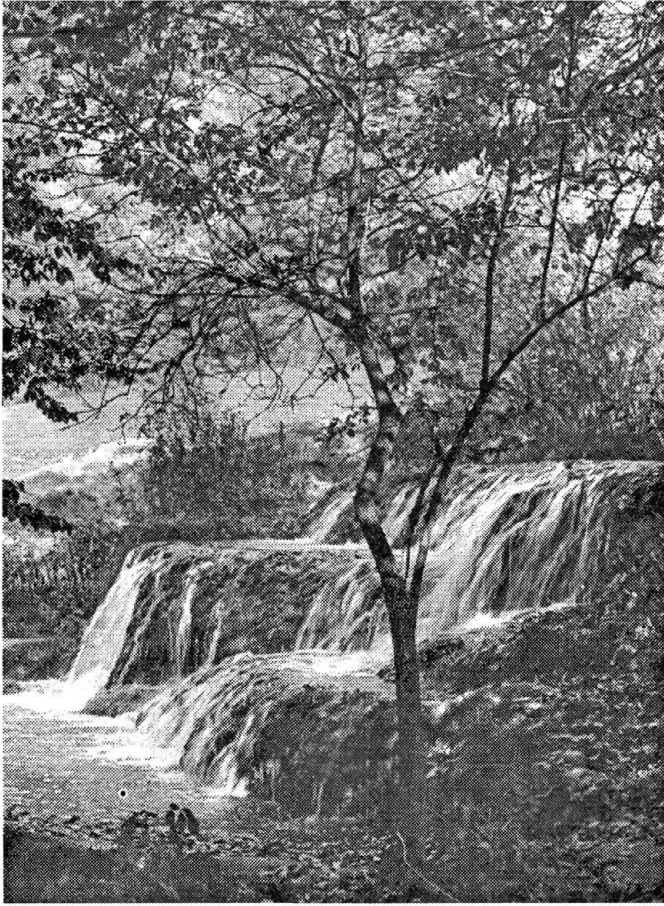
Írjunk ki olvasónapló (?) pályázatot, illusztrációs pályázatot.

Adhatunk „megbízást” AZ ÉN KEDVES KÖNYVTÁRAM, AZ ÉN KEDVES ÍRÓM, KÖLTŐM, MESÉM című írások megszületésére. A sikereseket leközölheti a Kincskereső.

Kincskeresésre sarkallhatjuk az alsó tagozatosokat, a Kincs természetesen a hozzájuk szóló könyv, újság stb. Még számos egyéb dolgot is kitalálhatunk.

A lényeg, hogy mutassunk fel az országból néhány kis és ifjú embert, akik a mi értelmezésünk szerinti „elvárásoknak” eleget tettek. *Őket jutalmazzuk!* A kiadók könyvet ajándékozhatnak nekik, mi pedig az „Az év legkörülményesebb FÜRKÉ-SZOJE” „büszke” címet, arany, ezüst, bronz fokozatú olvasójegyet a meghatározott könyvtár látogatására. Vagy éves előfizetést a Kincskeresőre. Esetleg lehessen elnyerni 15-20-25 ezer Ft-os könyvcsekkel, amelyet karácsony előtt a TV-kamerák jelenlétében vesz át a nyertes. De kaphat pl. egy általa kiválasztott olvasótáborba – anyagi háttérrel együtt – „beutalót” is az általunk elismert emberke vagy ifjú. **HIRDESSÜK MEG A GARABONCIÁS KÖRÖK** életrehívását.

Könyvtáraink pályázhassanak pénzt ezeknek a közösségeknek az életrehívására, írók tiszteletdíjára, színházi utazásokra, filmvitákra. Olyan eseményekre, amikor tollforgató emberek kerülnek a gyerekek közelébe. Terveztessünk emblémát,

jelvényt, zászlót. Adassunk ki olvasást segítő Olvasónaplót, amelybe beleírhatják a véleményüket.

A könyvtárak számára legyen egy megpályázható alap: könyvre, tiszteletdíjakra, útiköltségekre. A Nemzeti Kulturális Alap Közművelődési és Könyvtári Kollégiumai több 100 milliót osztanak ki minden évben.

Mindezek csak amolyan gondolatmorzsák, számos jobbnál jobbat lehet kitalálni. A lényeg: hozzuk mozgásba magunkat. Nem a katakombákból kell kiáltoznunk, és nem a mocsárból felröptetni a viharadarat.

Ez a „szakma” vívott már ki annyi elismerést magának, hogy alkuhelyzetként értelmezhesük a jelenlegi helyzetünket a társadalomban. Arról nem is beszélve, hogy ha mindez mozgásba jöhetne, a könyvtárak társadalmi megbecsülése is sokat nőhetne.

Biztos vagyok benne, hogy a különféle szakmai kuratóriumokat megcélozva néhány millió Ft keríthető erre az országos célra, feladatra. Ha mindezzel kapcsolatban egyetértés van, úgy meg kell fogalmazni, kikkel, hol, mikor és mit akarunk.

Elindulásként szükségeltetik egy szakmaiságban érintett, nem túl nagy létszámú grémium összehívása. Ebben a körben kell tisztázni az elveket, a valóra váltás hogyanját. Meg kell fogalmazni egy „zászlóbontó” szöveget, és ezt tudtára adni mindenkinek, akit illet (könyvtárak /iskolaiak is/, iskolák és a potenciális partnerek, pl. az Írószövetség). Ezzel egyidejűleg értesíteni kell a szakkuratóriumokat és a médiát is.

Gondolnunk kell a minél szélesebb körben történő népszerűsítésre. A gyakorlati munkába bevonhatók „bojtárokként” az érdeklődő egyetemi, főiskolai hallgatók. Fel kell rázni ezt az állandóan pályázó, ágáló, de végül is fásult könyvtáros társadalmat is, amelynek nagy része már csak „tanítani akar, de tanulni nem”, hiszen a beidegződések diktálnak.

Alkothatnánk magunknak egy olyan „mozgalmat”, amelyet nem felülről találtak ki, amelyet mi alakítunk, mi tesszük otthonossá mások érdekében.

Miközben ezt tesszük, ne feledkezzünk meg az általunk is építhető lehetséges világok forgatókönyveiről, az általuk gerjesztett alapértékekről. És ezen nagy kihívás közben elkezdjük, folytatjuk, befejezzük hálózataink építését, a gyűjtemények honosítását, katalógusaink konverzióját. Mindazt, ami a RENDSZER működtetéséhez szükségeltetik.

Hogy mindehhez jókedvünk legyen, befejezésül figyelmükbe ajánlom Szentmihályi Szabó Péter versét:

Credo 2000

*Hiszek egy Tudományban, Mindenható Urunkban,
Mennynek és Földnek kifürkészőjében,
és az Ő leszármazottjában, az Ideológiában,
ki fogantaték bölcs politikusok által,
születék szűznemzéssel, kínzaték Sötét Korokban,
Revízió alá vevék, meghala és eltemettetéék,
harmadik évezredünkre halottaiból feltámadva,
fölméne a Nagy Számítógéphez, ott ül jobbjá felől,
onnan leszen eljövendő ítélni
intelligenciahányadosuk és génstruktúrájuk szerint
eleveneket és hibernáltakat.
Hiszek az ideológiában, egy egyetemes új tudományban,
hiszem ember és technika egyezségét,
tévedéseink tudománytalanságát,
és adatlapunk örök életét a Nagy Számítógépben.
Amen.*

Bizonyára mindezekén kívül még számos kihívásnak meg kell, hogy feleljen egy közművelődési könyvtár. Nekem ezek jutottak eszembe.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Kocsis István

Referenzkérdések a számítógép segítségével

A program elolvasásakor biztosan megfordult a fejetekben, hogy kerülök én az előadók sorába. Abban is egyetértetek velem, hogy Nagy Attila és Kocsis Pista előtt megszólalni bizony nem könnyű. Amiért vállaltam az előadást, az az, hogy úgy gondoltam, igenis hírt kell adni a végekről, a kisvárosi könyvtárakról.

Nemcsak számszerűen vagyunk sokan, hanem nagyon sokszínűek is vagyunk. Van, ahol a gépesítés megközelíti vagy meghaladja egy megyei könyvtárét, de van, ahol még el se kezdték. Ha elkezdtek sem azonos úton járnak, hiszen hol Szirén „hangokat hallanak”, hol a TextLibre esküsznek, hol pedig várják egy új, minden problémájukat megoldó, minden kérdésükre választ adó program megjelenését.

Vállalkozásomban megerősített az is, hogy amióta a szekció munkájában részt veszek, kollégákkal találkozva kiderült számomra, hogy problémáink kísértetiesen hasonlítanak egymáshoz. Így aztán mindig az történt, hogy a szakmai összejövetelek után gyarló módon az vigasztalt, hogy máshol sem jobb a helyzet, vagy éppen ellestem jó ötletet, próbáltam alkalmazni vagy bevezetésükkel, átgondolásukkal bombáztam a főnökömet.

Nem történt ez máshogyan a számítógép esetében sem.

Könyvtárunk, a Tapolcai Városi Könyvtár a hosszú háborús időszak ellenére, ami a TextLib körül zajlott, hűségesen kitartott mellette. Voltak időszakok persze, hogy hűségünk csak a pénzhiánynak volt köszönhető. A TextLibbel való találkozásunk elején sokszor emlegettük az annak kialakításában részt vevő kollégákat, néha egyáltalán kétségbe vontuk azok részvételét a programalkotásban. Jobban beleásva magunkat a TextLib rejtelmeibe rájöttünk, hogy a könyvtáros és az informatikus ugyanarról beszél, ugyanarra gondol, de más szavakat használ. Így aztán sokszor jól elbeszélnek egymás mellett.

A TextLib jellemző magyar történet, az állatorvosi ló tipikus esete, a könyvtárügy „szent tehene” – olvashatjuk a róla szóló irodalomban. Való igaz, története a magyar könyvtárak automatizálásának nagyon tanulságos, elkeserítő és egyben biztató fejezete.

Minden részletében magyar fejlesztés, készítői a magyar könyvtári szabványok és könyvtári szokások figyelembevételével hozták létre. Elkészült hozzá egy felhasználói kézikönyv, de ez az olvasószolgálati modul nem ismerteti, így az olvasószolgálatosok munkáját nem könnyíti meg.

A rendszer jó tulajdonságait Thék György a TMT 1998. 6. számában összefoglalta:

– A TextLibnek saját fejlesztésű Web és Közelkat szervere van, a két feladat egy közös számítógépre telepíthető, amely a rendszer munkaállomásaként működik.

- Központi szerepet játszó segédeszköz a TextLibben az expand, a böngésző lista. Ez a könyvtári besorolási szabvány szerinti sorrendben tartalmazza egy adatmezőnek az adatbázisban előforduló értékeit. Használata a keresést és az adatbevitelt is megkönnyíti. (Ez így szép és igaz, viszont azt eredményezi, legalábbis egyelőre nálunk, hogy Csehovot csak Cehovnál, Homéroszt pedig Omerosnál találja meg a könyvtáros és persze szegény olvasó is, aki – mentségére legyen mondva – nem köteles ismerni a magyar könyvtári szabványt.)

A tapolcai könyvtár megfelelő gépi háttérrel és nagy bátorsággal úgy döntött, hogy 1998. január elsejétől lezárja a hagyományos katalógusait. A rendszerrel való addigi szórakoztató, néha bosszantó ismerkedés élessé vált, hiszen az új beszerzések már csak gépen voltak visszakereshetők. Ez az olvasószolgálatban azt jelentette, hogy egy-egy kérdésnél sem a számítógépen, sem a hagyományos katalógusban való keresést nem lehetett elhagyni. Azt hiszem, ebben a kérdésben némileg kell részleteznem, hogy a türelmetlen, kérdésére azonnal választ váró olvasó szemében ilyenkor tűnhettünk szakmájához nem értő könyvtárosnak, főleg ha a hosszú keresés után a könyv még ráadásul sem a polcon, sem a raktárban nem volt.

Ezt az időszakot is szerencsésen átvészeltük, az állományunk több mint 90%-a gépen van, mostanság más dolgok történnek velünk.

Mivel a tartalmi feltárás a bevittel nem párhuzamosan folyt, illetve tárgyyszórendszer helyett az ETO-számok feloldásával történik, egyre gyakrabban szembe-sülünk azzal, hogy a jó öreg ETO-számok nem haladtak a korrallal, és sok fogalomhoz nincs megfelelő ETO-szám. Egyelőre a bevitt kottákat és szabványokat az olvasók nem tudhatják visszakeresni.

Jól működő része a rendszernek az előjegyzés. Bár kezdetben kissé bonyolultnak tűnt, de megtanultuk. Olvasóink nagyon hálásak, hogy nemcsak felszólító levelet kapnak tőlünk, hanem olyant is, amelyben értesítjük őket az előjegyzett könyv beérkezéséről.

Egyszerűen és gyorsan működik a könyvtárközi kölcsönzés, kipróbáltuk. Köszönet a gyors teljesítésért a szolnoki kollégáknak.

Tehát dicsérni jöttem a TextLibet, nem temetni. Készítők, mindössze három lelkes informatikus, lassan többet tudnak a könyvtáros szakmáról, mint tanácsadók. Lehet hozzájuk fordulni kérdésekkel, ötletekkel, segítőkészségükről személyes, jó tapasztalataim vannak. Kollégáimmal együtt úgy gondoljuk, hogy a még meglevő hibái ellenére sem rosszabb könyvtári rendszer, mint bármely másik.

Az egész TextLib történet tökéletesen illusztrálja, leképezi az egész szakmánkat. A bevezetését vállaló könyvtárak végigjárták (járják) egyenként saját, keserves útjukat. Hályogkovács módjára, napról napra bontottuk ki a program lehetőségeit, megszenvedve tudatlanságunkat, számítógépes ismereteink hiányát.

Egy bizonyos nagyságrend fölött elkerülhetetlen és szükségszerű a gépesítés, mert csak ez teszi lehetővé a könyvtárak zavartalan működését, a könyvtárak rendelkezésére álló erőforrások optimális felhasználását. A könyvtárak korrekt, szakszerű automatizálása olyan kemény munka a könyvtárosok számára, amelynek során vért kell izzadni az első eredmények eléréséért.

Az olvasó számára a legfontosabb, hogy az általa keresett dokumentumot vagy információt a lehető leggyorsabban megkapja, függetlenül attól, hogy a keresett

információ az adott intézményen belül vagy azon kívül található-e meg. Ennek előfeltétele az, hogy az adott könyvtár a saját állományát a lehető legmélyebben, több szempont szerint tárja föl.

Tájékoztató munkánkban sok változást, újdonságot jelentett a TextLib, de az igazi forradalom az internet megjelenése volt, annak ellenére, hogy Stefan Zweig-
gel együtt vallom: „Egyetlen energiaforrás sem bocsát ki annyi fényt, amennyit néha egy kis kötet sugározni tud magából, és az elektromos áramnak soha nem lesz annyi energiája, amennyi elektromosság az írott szóba belefér.”

Szívében-lelkében könyvtáros, legyen mégoly szerelmese is a számítógépnek és a világhálóknak, sohasem tagadhatja meg a kézbe vehető könyv és a lapozástól zizegő olvasóterem romantikáját a csábosan villogó monitor előnyeieért.

A kettő azonban nem zárja ki, hanem kiválóan kiegészíti egymást. Újfajta munkát, naponta új kihívásokat jelent az új környezet.

Nálunk egyelőre ingyenes az internet hozzáférés, ennek ellenére önállóan kevesen használják tényleges információkeresésre. Fiatalokból alakult ki egy alig bővülő használói kör, akik levelezésen, chat-telésen, játékokon kívül nemigen használják másra.

Változatlanul a könyvtáros gondja a keresőkérdés összeállítás, a válasz értelmezése, tolmácsolása a felhasználó számára, valamint a probléma továbbgondolása. A gépek nem képesek pótolni a könyvtáros és az olvasó közötti emberi kapcsolatot, nem képesek megértően reagálni az olvasók sokszor ötletszerű, önkényes kívánságaira.

Amíg csak olvastuk, konferenciák alkalmával figyeltük, mi minden és hányféle módon érhető el az interneten, kíváncsisággal vegyes izgalom egészítette ki szakmai érdeklődésünket. Mára a felelősség egyszerre felemelő és nyomasztó tudata ébred föl bennünk. Egyre világosabb, hogy a korlátlan lehetőségek okozta bábeli zűrzavarban magunknak kell eligazodnunk, hiszen a hozzánk fordulókat nekünk kell navigálnunk. Ne féljünk az internettől, de ne is tápláljunk vele kapcsolatban túlzott reményeket! „Az interneten a hülyeség is ugyanazzal a sebességgel terjed, mint az okos és megbízható gondolat, ezért meg kell tanulnunk szelektálni!” – mondja Bródy András matematikus, és mélységesen egyetért vele.

A „majd számítógépen megnézem” típusú technokrata megnyilvánulás az átlagos könyvtárat soha nem látogató, könyvet kezébe nem vevő ember védekezése. Aki életében nem olvasott el egy könyvben kétszáz oldalt, aki nem képes lexikonban keresni, az a monitoron még kevésbé boldogul.

A tájékoztatás egészével kapcsolatos források ismertetése reménytelen vállalkozás volna, de végül egy-két érdekes kérdést szeretnék veletek megosztani.

Nagy segítségünkre volt az internet, amikor a WHO emblémát, Budapest címérét, a Nemzetvédelmi Kereszt kitüntetést kerestük színesben. Levesek, saláták történetét kellett megírnia egy középiskolásnak. Az internet segítségével találtunk vissza az írott forrásokhoz. Hajléktalanokkal, minőségellenőrzéssel kapcsolatos könyveinket kikölcsönözték. Hálás volt az olvasó az interneten mutatott, a témával kapcsolatos anyagért. Gépen találtuk meg, hogy 1999-ben milyen konferenciákat rendeztek Szegeden, melyik színházban és mikor játszották Heltai Jenő Naftalin című darabját. A megszerzett forgatókönyv alapján egy szomszéd község műked-

velő csoportja előadta a darabot. Az előadásra meghívót és tiszteletjegyet kaptunk. A példákat vég nélkül lehetne sorolni.

Kedvünket néha ilyen üzenetek szegik: „SCAN hiba: Index választási hiba. Ez a hiba a translációs tábla egyik szintaktikus hibájának következménye.” Ilyenkor, kedves kollégák, én föladom. A másik az információk pontossága. Nagyszerű, hogy menetrend található a gépen, de hogy az a vonat, amely Celldömölk és Budapest között közlekedik lassan negyven éve, miért nem található, nem érthetem. Mint ahogy azt sem, hogy a Yahoo-n miért Horn Gyula még mindig Magyarország miniszterelnöke. Gyakran használom könyvtári információk keresésére az Ugródeszkrét, nagyon hálás vagyok a Mit-Hol-nak a gyors és kimerítő válaszokért. Szerintem a Katalist-ról sok kérdés átkerülhetne ide.

*

Befejezésül szeretnék még pár dolgot megemlíteni. Nagy gond a nyelvtudás hiánya a könyvtárakban. Fontos lenne elfogadható áron a rendszeres továbbképzésünk. Hasonló helyzetben lévő kollégáim, akik évek óta mindenrovára munkahelyi támogatás nélkül utaznak, a tanfolyamok költségeit már nem tudják kifizetni. Persze az is lehet, hogy ez csak Tapolcán van így.

Remélem, sikerült némi ízelítőt adnom a nálunk folyó munkáról, kínjainkról, keserveinkről és arról a kevés örömről is, amely minden nap erőt ad a folytatáshoz. Az internet gyönyörűséges ópium annak, aki elkezdte felfedezni. Azonban időnként nem árt újra földet érni, felfedezni a könyvtárba járó embert vagy a mellettünk lévő irodában dolgozó kollégát.

Nagy Eörsné